

TØRKLÆDET **SOM** **TEGN**

**TILSLØRING OG
DEMOKRATI I EN
GLOBALISERET
VERDEN**

REDIGERET AF INGE DEGN OG KIRSTEN MOLLY SØHOLM

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

Tørklædet som tegn

Redigeret af Inge Degn og Kirsten Molly Søholm

Tørklædet som tegn

*Tilsløring og demokrati
i en globaliseret verden*

Aarhus Universitetsforlag |

Tørklædet som tegn. Tilsøring og demokrati i en globaliseret verden

© Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2011

Tilrettelægning: Carl-H. K. Zakrisson og Tod Alan Spoerl

Omslag: Kitte Fennestad

Bogen er sat med Lexicon

ISSN 1904-7762

ISBN 978 87 7934 727 4

Sociologiske studier nr. 2

Sociologiske studier giver den bedste sociologiske forskning – nationalt og internationalt – en platform og profilerer Aarhus Universitet som et knudepunkt inden for feltet. Bogserien er fagfællebedømt og omfatter monografier såvel som antologier og affattede på både dansk og engelsk.

Aarhus Universitetsforlag

Fax 89 42 53 80

www.unipress.dk

Århus

Langelandsgade 177

8200 Århus N

København

Tuborgvej 164

2400 København NV

Bogen er udgivet med støtte fra

Aarhus Universitets Forskningsfond

Indhold

INDLEDNING · INGE DEGN OG KIRSTEN MOLLY SØHOLM
Sløret, en kulturel udfordring til det liberale demokrati [7](#)

I Tørklædet som kulturelt tegn

OLE HØIRIS

En verden af kulturer eller en verden af civilisation.
Dilemmaet i Vestens opfattelse af sig selv og det fremmede [25](#)

JAN LINDHARDT

Klæder skaber folk – eller gør de? [53](#)

TOVE ENGELHARDT MATHIASSEN

”Men hendes Ansigt dæktes af et Slør ...”
Sløret i vestlig, kristen og sekulariseret sammenhæng [60](#)

RIKKE ANDREASSEN

Burka og bryster. Debatter om tørklæder, tilgængelighed,
ligestilling og nationalitet [80](#)

II Nationale modeller for løsningen af tørklædestriden

BIRTE SIIM

Det muslimske tørklæde som udfordring
for demokratisk ligestilling [99](#)

KIRSTEN MOLLY SØHOLM

Tyskland mellem ledkultur og multikultur. Tysk politisk
kultur og tørklædestriden omkring Fereshta Ludin [122](#)

INGE DEGN

Verdslighed – hegemonisk diskurs eller demokratiets
selvforsvar? Debatten om det islamiske tørklæde i Frankrig [148](#)

MEHMET ÜMIT NECEF

Tørklædet i Tyrkiet [174](#)

FORFATTERNE [193](#)

INDLEDNING

Sløret, en kulturel udfordring til det liberale demokrati

Sløret som tegn i en globaliseret verden

Alle kulturer kender til, at klædedragten udtrykker en lang række betydninger, for eksempel alder, køn, stand, livsstil og værdier, religiøst, etnisk eller nationalt tilhørsforhold. I meget traditionalistiske kulturer opleves sådanne tegn som uforanderlige og ofte gudgivne, hvorimod de i moderne samfund fortolkes og anvendes individuelt og forskelligt, alt efter hvilke fællesskaber vi indgår i. Med nutidens omfattende migrationsbevægelser flyttes tegn fra den ene kultur til den anden: Bøger, musik, billeder, beklædningsgenstande, myter osv. krydser ligesom mennesker og penge de nationale grænser, og nye og blandede betydninger opstår.

Det tørklæde – eller slør – der i forskellige variationer (burka, niqab osv.) indgår i mange muslimske kvinders påklædning, er et sådant tegn, som med migrationen fra de muslimske lande er blevet omplantet til en moderne, vestlig kultur, hvor forståelsen af, hvad der for eksempel er offentligt og privat, verdsligt og religiøst, mandligt og kvindeligt og henholdsvis individuel og kollektiv identitet, er forskellig fra den kendte. Tørklædets betydning afkodet derfor anderledes end i hjemlandet og bliver et tegn med en voksende mangfoldighed af betydninger. For den slørbærende kvinde (og hendes familie) kan tørklædet for eksempel opleves trygt og identitetsskabende, samtidig med at det i modtagerlandet af nogle kan ses som symbol på det foruroligende fremmede og alle de udfordringer, som globaliseringen skaber.

Debatten om tørklædet er intens, både i mange muslimske lande, hvor traditionelle kulturmønstre udfordres af moderniseringen, og i Europa, som har modtaget et stort antal migranter fra disse lande.

En lang række spørgsmål bliver diskuteret: Hvad *betyder* tørklædet? Er det for eksempel et etnisk, religiøst eller (køns)politisk tegn? Må dommere, politibetjente og folkeskolelærere bære tørklæde og dermed eventuelt signalere et synligt religiøst tilhørsforhold, eller skal de repræsentere neutralitet? Må tørklædebærende muslimske skolepiger fritages fra gymnastikundervisning osv.? Siden den senere folketingskandidat for Enhedslisten Asmaa Abdol-Hamid i 2006 optrådte med sit tørklæde i DR2's program "Adam og Asmaa", har Danmark for alvor fået sin 'tørklædestrid' med heftige markeringer for og imod anvendelsen af tørklædet i det offentlige rum. For eksempel stillede Dansk Folkeparti i foråret 2008 forslag om et tørklædeforbud for dommere og senere også et generelt burkaforbud, mens integrationsminister Birthe Rønn Hornbech i sin kronik i Politiken (14.5.2008) tog afstand fra dette. Der er siden blevet indført retningslinjer for neutral påklædning ved domstolene, hvilket blandt andet udelukker brug af muslimsk tørklæde.

I England, Sverige og Norge accepteres tørklædet sammen med politiuniformen, mens det afvises af Dansk Politiforbund. Frankrig forbød i 2004 med henvisning til republikkens *laïcité*-princip alle religiøse tegn i den offentlige skole (*laïcité* er den franske form for verdslighed) og har, i lighed med det belgiske burkaforbud fra foråret 2010, vedtaget en lov om forbud mod tildækning af ansigtet i det offentlige rum (Nationalforsamlingen i juli 2010, Senatet i september 2010). I Tyskland er bestemmelserne forskellige fra delstat til delstat, og Tyrkiet, hvorfra mange migranter med hovedtørklæde er kommet, svinger under Erdogans ledelse stadig mere i retning af at opgive det kemalistiske verdslighedsprincip, som hidtil har forbudt brugen af tørklædet i det offentlige rum. Som i mange arabiske lande er kampen for og imod tørklædet også i Tyrkiet udtryk for de dybtgående konflikter og forandringer, som moderniseringen medfører.

De mange argumenter i den danske debat er velkendte: En hovedindvending er, at tørklædet hæmmer integrationen og er et synligt udtryk for tendensen til dannelse af parallelsamfund. En feministisk organisation som Kvinder for Frihed hævder på linje med den kendte internationale debattør Ayaan Hirsi Ali, at tørklædet symboliserer et forældet og undertrykkende kvindesyn, som krænker kvindens grundlovssikrede ret til ligestilling. For andre symboliserer tørklædet simpelthen det 'fremmede' og 'udanske', og muligheden for, at Folketingets talerstol kan benyttes af en tilsløret kvinde, ses derfor

som en stor provokation, medens andre netop ser dette som en sejr for integrationen og demokratiet. For moderne muslimske kvinder i Danmark, som for eksempel Asmaa Abdol-Hamid og Sherin Khanan, religionssociolog og tidligere forkvinde for foreningen Forum for Kritiske Muslimer, er tørklædet udtryk for et individuelt og frit valg, for religiøst defineret kvindelig blufærdighed og ære og for individets demokratiske ret til at udøve sin religion, medens nogle imamer derimod forsøger en religiøst defineret, kollektiv fastlæggelse af slørets betydning. Samtidig ser man eksempler på udpræget legende moderne anvendelser af sløret, som når DR udskriver en konkurrence om at blive 'Miss Tørklæde 2008', eller når muslimske kvindelige rappere, popstjerner og sågar punkere, som beskrevet i Information 16.7.2010, anvender det performativt og ofte ironisk som en synliggørende mode.

Det muslimske slør er således i høj grad blevet det symbolske omdrejningspunkt for den debat, som gennem de seneste år er blevet ført i de europæiske lande om indvandringens betydning for fællesskabets identitet, om multikulturalisme, integration og assimilation – men også frygten for den antidemokratiske radikale islamisme. At især burkaen har fået denne politiske funktion i vestlige medier, fremgår f.eks. af Sverigesdemokraternes valgvideo (september 2010), der viser, hvorledes en gammel etnisk svensk kvinde overhales på vej til socialkontorets skranke af en flok niqab- og burkaklædte kvinder. Med denne valgvideo har også Sverige fået sin indvandrerdebat, og i Tyskland indikerer Thilo Sarrazins bog *Deutschland schafft sich ab* (2010) en ny fase i landets indvandrerdebat. Vestens værdier og selvforståelse udfordres af mødet med migranternes anderledes kultur-mønstre, og de europæiske landes kulturelle identitet og politiske kultur er sat til forhandling.

Når debatten om tørklædet er så følelsesladet og ofte kan forekomme ude af proportioner, er det altså, fordi den dybest set drejer sig om vores kulturelle og politiske selvforståelse og de normer og værdier, fællesskabet bygger på. Det er påfaldende, at det netop er tørklædet (i alle dets variationer) og ikke for eksempel den religiøse, muslimske mands kjortel og skæg, sikhernes turban eller den jødiske kippa, som debatten anvender som hovedsymbol. En væsentlig årsag er formodentlig, at tørklædet i mange tilfælde (endnu) bæres af den gruppe, som er mest udsat og 'fremmed' i de moderne, vestlige samfund, nemlig den uuddannede, muslimske kvinde, som med sin